

Sprawozdanie z realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Nowosolskiego na lata 2020-2023

Okres: 2022 r. – 2023 r.

**Opracowała: Mirosława Kochańska
Powiatowy Konserwator Zabytków**

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 840) obliguje zarząd powiatu do sporządzenia na okres 4 lat powiatowego programu opieki nad zabytkami, zgodnie z art. 87 ww. ustawy. Zgodnie z art. 87 ust. 3 ww. ustawy o ochronie zabytków powiatowy program opieki nad zabytkami przyjmuje rada powiatu, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Uchwałą nr NR XX/144/2020 z dnia 9 kwietnia 2020 r. Rada Powiatu Nowosolskiego przyjęła sporządzony przez Spółkę Ecogreen Pomerania sp. z o.o. z siedzibą w Szczecinie Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Nowosolskiego na lata 2020-2023. Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu zarząd powiatu sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie powiatu.

Po przeanalizowaniu bogatego dziedzictwa kulturowego powiatu oraz jego stanu, przy opracowywaniu Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Nowosolskiego na lata 2020-2023 wyznaczono trzy cele strategiczne:

Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Nowosolskiego

Priorytet 2. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Powiatu Nowosolskiego

Priorytet 3. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Jako kierunki działań realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Nowosolskiego w ramach przyjętych celów priorytetowych uznano:

- zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne;
- podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym;
- szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu;
- promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego;
- wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji;
- turystyczna promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego;
- zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego;

- podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnych ewidencji zabytków z terenu powiatu nowosolskiego uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych, w nawiązaniu do współpracy powiat-gminy;
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych – ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych;
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem;
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (świetlice miejskie i wiejskie, biblioteki, muzea);
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury;
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych;
- ocenę rozwoju bazy turystycznej;
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

W trakcie sporządzania sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Nowosolskiego, wzięto pod uwagę kryteria i wskaźniki wpisujące się w podstawowe cele strategiczne ujęte w trzech priorytetach.

Według wskazanych kryteriów i wskaźników oceny realizacji zadań, stwierdzono, iż:

Wartość finansowa prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach na terenie Powiatu Nowosolskiego nie jest możliwa do określenia, ze względu na prace przeprowadzane przez prywatnych inwestorów, które nie są ewidencjonowane. Z wszelakich funduszy zewnętrznych pozyskano 15.551.477,56 zł. W większości są to środki pozyskane przez Gminy. Gminy dofinansowały remonty obiektów ze swoich terenów na kwotę 2.626.086,20 zł. Na terenie Powiatu Nowosolskiego zostało skontrolowanych przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Powiatowego konserwatora Zabytków 14 obiektów. Oznakowano na terenie Powiatu Nowosolskiego 9 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znakami informacyjnym, że zabytki te podlegają ochronie. Na terenie Powiatu Nowosolskiego działa pięciu Społecznych Opiekunów Zabytków, którzy zostali powołani zarządzeniami Starosty Nowosolskiego, na wnioski Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W formie papierowej i elektronicznej wydanych zostało 19 publikacji dotyczących poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Powiatu. Muzea odwiedziło zewidencjonowanych 18121 osób. Ilość osób

biorących udział w imprezach plenerowych, nie jest możliwa do oszacowania. Istnieje duża ilość stron internetowych dedykowanych dziedzictwu kulturowemu Powiatu. W niniejszym opracowaniu wskazano 20 przykładowych adresów stron internetowych.

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Nowosolskiego

1. zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

a) zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczenie przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków);

W roku 2018 został opracowany i w roku 2019 uchwalony Plan Ochrony Zabytków Powiatu Nowosolskiego na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych. Powyższy Plan jest corocznie sprawdzany i aktualizowany.

Obowiązujące Plany Ochrony Zabytków Gmin na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych posiadają Gminy: Otyń (z 2010 r. nie aktualizowany), Kolsko (z 2018 r.) i Nowe Miasteczko (z 2020 r.). Jednostkowy Plan Ochrony Zabytku na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych posiada Muzeum Miejskie w Nowej Soli oraz Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych „USKOM” w Kożuchowie na wodociągową wieżę ciśnienia w Kożuchowie.

b) prowadzenie systematycznego monitoringu stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych;

Na podstawie art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) opiekę nad zabytkiem sprawuje jego właściciel lub posiadacz. Monitoring stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych sprawowany jest w Powiecie Nowosolskim przez Powiatowego Konserwatora Zabytków oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- kontrole przeprowadzone przez Powiatowego Konserwatora Zabytków w 2022 r.:

- budynek administracyjny dawnej fabryki kleju, położony przy ul. Piłsudskiego 75 w Nowej Soli – kontrola odnośnie stanu zachowania zabytku;*
- budynek przy ul. Garbarskiej 6 w Nowej Soli – kilkukrotna kontrola w zakresie*

wykonania ocieplenia elewacji;

- budynek przy ul. Wrocławskiej 22 Nowej Soli – kilkukrotna kontrola odnośnie stanu zachowania zabytku;

- kontrole przeprowadzone przez Powiatowego Konserwatora Zabytków w 2023 r.:

- budynek administracyjny dawnej fabryki kleju, położony przy ul. Piłsudskiego 75 w Nowej Soli – kontrola odnośnie stanu zachowania zabytku;
- budynek przy ul. Wrocławskiej 22 Nowej Soli – kilkukrotna kontrola odnośnie stanu zachowania zabytku;
- kamienicy ul. Wojska Polskiego 2-2A w Nowej Soli - kontrola odnośnie prowadzenia prac bez pozwolenia konserwatora zabytków
- lokal mieszkalny w budynku przy ul. Zjednoczenia 8 w Nowej Soli – kontrola odnośnie prowadzenia prac bez pozwolenia konserwatora zabytków;
- cmentarz w miejscowości Wrociszów, na dz. nr 234, gm. Nowa Sól – kontrola odnośnie stanu zachowania zabytku;

- kontrole przeprowadzone przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2022 r.:

- dwór przy ul. Garbarskiej 39 w Kozuchowie;
- ruina dawnego założenia zamkowo – klasztorne w Otyniu;

- kontrole przeprowadzone przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2023 r.:

- dwór przy ul. Garbarskiej 39 w Kozuchowie;
- kamienica w dwór p Kozuchowie, ul. Klasztorna 6;
- dwór w Popęszycach;
- Bytom Odrzański - kaplica barokowa z początku XVIII w., kaplica barokowa z 1728 r., kaplica neoklasycystyczna z ok. 1846 r., mur cmentarny

c) oznakowanie zabytków rejestrowych, które jeszcze nie posiadają odpowiednich tabliczek;

Na terenie Powiatu Nowosolskiego oznaczono znakiem informacyjnym o wpisie obiektu do rejestru zabytków następujące obiekty:

- kamienica przy ul. Grota - Roweckiego 11 w Nowej Soli;
- kamienica przy ul. Witosa 19 w Nowej Soli;
- budynek willowy przy ul. Bohaterów Getta 7 w Nowej Soli;

- dawny zbór braci morawskich przy ul. Wróblewskiego 9 w Nowej Soli;
- budynek ratusza w Nowej Soli, przy ul. Moniuszki 3;
- prywatny budynek mieszkalny przy ul. Żeromskiego 1 w Bytomiu Odrzańskim;
- Lapidarium w Kożuchowie przy ul. 1 Maja;
- Baszta Krośnieńska w Kożuchowie przy ul. Zielonogórskiej;
- Zamek w Kożuchowie przy ul. Klasztornej 14.

d) aplikowanie o środki zewnętrzne na remonty, renowacje, restauracje, rewitalizację zabytków:

I. dofinansowania Wojewody Lubuskiego dystrybuowane w ramach przyznania dotacji przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- *Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Bartłomieja Apostoła w Miłakowie, Późnogotycka figura matki bożej z Dzieciątkiem z ołtarza bocznego w kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja Apostoła w Miłakowie - prace konserwatorskie i restauratorskie – dotacja 19 000,00 zł. (2022 r.);*
- *Gmina Kożuchów, Kożuchów, lapidarium - badania i prace konserwatorskie oraz restauratorskie przy dwóch płytach nagrobnych: Sigsimunda Tscheggey i jego małżonki Sophie Helene z d. Pitsch zm. 1779 i 1793 oraz Georga Beyer i jego żony Marianny z d. Graf zm. 1740 i 1732 - dotacja 10 000,00 zł. (2022 r.);*
- *Gmina Bytom Odrzański, ratusz w Bytomiu Odrzańskim - prace konserwatorskie i restauratorskie przy późnorenesansowym portalu wejścia głównego - II etap – dotacja 20 000,00 zł. (2022 r.);*
- *Gmina Kożuchów, lapidarium w Kożuchowie - badania i prace konserwatorskie oraz restauratorskie przy dwóch płytach nagrobnych: Sigsimunda Tscheggey i jego małżonki Sophie Helene z d. Pitsch zm. 1779 i 1793 oraz Georga Beyer i jego żony Marianny z d. Graf zm. 1740 i 1732 – dotacja 20 500,00 zł. (2023 r.);*

II. dotacje celowe z budżetu Województwa Lubuskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, na podstawie Uchwały Zarządu Województwa Lubuskiego:

- *Gmina Kożuchów - remont ul. Kościelnej w Kożuchowie – kwota dofinansowania 250 000,00 zł;*
- *Gmina Kożuchów - Remont kaplicy nr 13 w Lapidarium Rzeźby Nagrobnej w Kożuchowie– kwota dofinansowania - 45 000,00 zł;*

III. dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych, wyodrębnione z budżetów własnych Gmin w terenie Powiatu Nowosolskiego, na podstawie uchwał Rad Miast:

- ***Gmina Miejska Nowa Sól*** – rok 2020 – dofinansowano remont sześciu obiektów na łączną kwotę 400.000,00 zł. Rok 2021 – dofinansowano remont dziewięciu obiektów na łączną kwotę 350.000,00 zł;

Obiekty, które uzyskały dofinansowanie w 2020 r.:

- *kamienica przy ul. Zjednoczenia 1 w Nowej Soli – 66.700,00zł;*
- *kamienica przy ul. Grota – Roweckiego 5 w Nowej Soli - 67.050,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Grota – Roweckiego 12 w Nowej Soli - 5.650,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Wojska Polskiego 8 w Nowej Soli - 24.000,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Wojska Polskiego 24 w Nowej Soli - 56.300,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Witosa 23 w Nowej Soli - 65.000 zł;*
- *kamienica przy ul. Wrocławskiej 4 w Nowej Soli - 31.850,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Zjednoczenia 38 w Nowej Soli- 50.500,00 zł;*
- *kościół pw. Św. Antoniego w Nowej Soli – 32.950,00zł;*

Obiekty, które uzyskały dofinansowanie w 2021 r.:

- *kamienica przy ul. Grota - Roweckiego 12 w Nowej Soli – 47 700,00zł;*
- *kamienica przy ul. Odrzańskiej 15 w Nowej Soli - 18 300,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Grota – Roweckiego 3 w Nowej Soli - 25 700,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Zjednoczenia 5 w Nowej Soli - 12 900,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Wojska Polskiego 37 w Nowej Soli - 31.800,00 zł;*
- *kamienica przy ul. Wyspiańskiego 11 w Nowej Soli - 83 600,00 zł;*

- ***Gmina Nowe Miasteczko*** – rok 2023 – dofinansowano remont jednego obiektu (ul. Majowa 7 Nowe Miasteczko – remont elewacji) – kwota dofinansowania 5 315,14 zł;
- ***Gmina Kożuchów*** - rok 2022 – dofinansowano remont czternastu obiektów na

łącną kwotę 517.600,00 zł; Rok 2023 – dofinansowano remont jedenastu obiektów na łączną kwotę 475.000,00 zł.

Obiekty, które uzyskały dofinansowanie w 2022 r.:

- remont dachu kamienicy przy ul. Klasztornej 10 w Koźuchowie – kwota dofinansowania 40.000,00;
- prace konserwatorskie korpusu nawowego w kościele p.w. M. B. Gromnicznej w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 17 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- montaż ściągów stalowych zabezpieczających konstrukcję budynku przy ul. Obywatelskiej 12 - kwota dofinansowania 20.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Legnickiej 1/Klasztornej 2 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Głogowskiej 5 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 21 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont elewacji szczytowej od strony podwórza wraz z gankiem kamienicy przy ul. 1 Maja 12 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont elewacji północnej kamienicy przy ul. 1 Maja 11 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 27.600,00;
- remont stropów kamienicy przy ul. Legnickiej 13 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 60.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Spacerowej 2 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 30.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 7-8 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 40.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Szprotawskiej 27 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 30.000,00;
- remont elewacji w tzw. kominie kamienicy przy ul. Traugutta 11 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 30.000,00.

Obiekty, które uzyskały dofinansowanie w 2023 r.:

- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 2 w Koźuchowie – kwota dofinansowania 50.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 22 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 50.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Rynek 21 w Koźuchowie – etap II - kwota dofinansowania 50.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Zielonogórskiej 11 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 30.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Głogowskiej 5 w Koźuchowie – etap II - kwota dofinansowania 30.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Legnickiej 13 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 60.000,00;
- naprawa stropu po pożarze w kamienicy przy ul. Plac Matejki 1 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 50.000,00;
- remont dachu kamienicy przy ul. Szprotawskiej 27 w Koźuchowie - etap II - kwota dofinansowania 30.000,00;
- prace konserwatorskie korpusu nawowego w kościele p.w. M. B. Gromnicznej w Koźuchowie – etap II - kwota dofinansowania 45.000,00;
- remont elewacji południowej kamienicy przy ul. Obywatelskiej 12 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 30.000,00;
- remont elewacji zachodniej kamienicy przy ul. Rynek 17 w Koźuchowie - kwota dofinansowania 50.000,00.
- inwestycja własna Gminy Koźuchów - remont ul. Obywatelskiej w Koźuchowie – kwota inwestycji 999 446,94 zł;
- inwestycja własna Gminy Koźuchów - remont konserwatorski kaplic nr 1 i 2 w lapidarium rzeźby nagrobnej przy ul. 1 Maja w Koźuchowie – kwota inwestycji 162 103,00 zł;

• **Gmina Siedlisko**

- w 2022 roku Gmina dofinansowała z budżetu 20 000,00 zł na konserwację i renowację XVI w. słupów oraz konserwację i renowację XVIII w. schodów i balustrad w Kościele ewangelickim rzymskokatolickim pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Siedlisku na dz. nr 618. W 2023 r. brak dofinansowań do remontu zabytków.

• **Gmina Kolsko:**

- w 2022 roku dofinansowano ze środków własnych Gminy remont dzwonnicy - Dotacja dla Parafii św. Jana Chrzciciela w Kolsku w wysokości 20 000,00 zł.;

- w 2022 roku dofinansowano ze środków własnych (15327,09 zł) oraz z Polskiego Ładu (751027,24 zł) wykonanie dokumentacji remontu pałacu w Kolsku;
- w 2023 roku dofinansowano ze środków własnych (822844,16 zł) rozpoczęcie remontu Pałacu w Kolsku.

IV. pozyskiwanie środków w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 dla podmiotów z terenu Powiatu Nowosolskiego:

- „Rewitalizacja Gminy Bytom Odrzański – etap IV”. Wartość całkowita projektu: 19 683 742,10 zł, dofinansowanie z UE w wysokości: 16 731 180,75 zł. W ramach tego programu wykonano między innymi remonty budynków mieszkalnych wielorodzinnych – 26 kamienic. Remonty elewacji budynków wspólnot mieszkaniowych będących partnerem projektu, wartość umowy: 7 276 547,83 zł.

V. dofinansowania z Programu Inwestycji Strategicznych Polski Ład

- Gmina Kolsko – dofinansowanie w wysokości 751 027,24 zł na wykonanie dokumentacji remontu pałacu w Kolsku;
- Gmina Kozuchów – dofinansowanie na remont murów miejskich w Kozuchowie, kwota 1 437 993,00 zł;

- Gmina Bytom Odrzański - „Modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej ul. Dworcowa w Bytomiu Odrzańskim” obejmujące przebudowę 465 mb kanalizacji sanitarnej w ul. Dworcowej, Kopernika i w Parku przy ul. Mickiewicza. Wartość prac w 2023 r. 1 509 691,39 zł. Dofinansowanie 95%.
- W lipcu 2023 r. Gmina pozyskała z Programu Rządowego „Polski Ład” dofinansowanie w wysokości 1 274 000 zł na zakończenie prac remontowych w przyziemiu i na wieży budynku Ratusza w Bytomiu Odrzańskim. Prace zostaną wykonane w 2024 r.

VI. pozyskanie dofinansowania z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych

- *Gmina Kozuchów - Remont ul. Głogowskiej w Kozuchowie – kwota dofinansowania 415 765,00 zł;*

- *Rozbudowa o część sanitarną i windę zewnętrzną w budynku Liceum Ogólnokształcącego w Nowej Soli, przy ul. Gimnazjalnej. Budynek LO jest ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków. Trzykondygnacyjny gmach został dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez dobudowę windy zewnętrznej. Na każdym piętrze dobudowano toaletę przystosowaną dla osób niepełnosprawnych. Inwestycję tą wykonano w całości ramach Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, kwota: 2 399 100,00 zł.*

VII. pozyskanie dofinansowania PEFRON w 2022 r. w wysokości 122 853,10 zł. w ramach zadania: „Przystosowanie łazienek dla potrzeb osób niepełnosprawnych w Domu Pomocy Społecznej w Kozuchowie.

e) poprawa dostępności do obiektów dziedzictwa kulturowego, także za pomocą dedykowanych e-usług, ułatwień dla osób z niepełnosprawnościami;

- *Rozbudowa o część sanitarną i windę zewnętrzną w budynku Liceum Ogólnokształcącego w Nowej Soli, przy ul. Gimnazjalnej. Budynek LO jest ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków. Trzykondygnacyjny gmach został dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez dobudowę windy zewnętrznej. Na każdym piętrze dobudowano toaletę przystosowaną dla osób niepełnosprawnych. Inwestycję tą wykonano w całości ramach Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, kwota: 2 399 100,00 zł.*
- *W 2022 r. w domu Pomocy Społecznej w Kozuchowie, przy ul. Szprotawskiej, który ujęty jest w Gminnej Ewidencji Zabytków, wykonano remont polegający na przystosowaniu łazienek dla potrzeb osób niepełnosprawnych. Wykorzystano środki PEFRON w dyspozycji województwa lubuskiego na kwotę 122 853,10 zł. (dofinansowanie na poziomie 50 %).*

f) wspieranie działań promocyjnych zarówno powiatu jak i organizacji społecznych odpowiednie oznakowanie zabytków, odpowiednie wyeksponowanie zabytków;

Oznakowano na terenie Powiatu Nowosolskiego 9 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znakami informacyjnym, że zabytki te podlegają ochronie.

2. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne;

a) prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni, gminnych parkach;

- *Gmina Bytom Odrzański - rewaloryzacja parku miejskiego w Bytomiu Odrzańskim, położonego przy ul. Mickiewicza;*
- *rozbudowa Parku Nauk Przyrodniczych w Bytomiu Odrzańskim*
- *w latach 2022 i 2023 na terenie Nowej Soli prowadzone były prace remontowo – konserwacyjne w parkach i na skwerach a także regularna pielęgnacja zieleni miejskiej;*

b) *opracowanie projektu rewaloryzacji oraz naprawa (w nawiązaniu do historycznych) nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie zabytkowych śródmieść, na cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.;*

- *budowa drogi gminnej łączącej rondo "DOZAMET" z ul. Brzozową oraz rozbudowa drogi gminnej nr 102413 F w ciągu ul. Brzozowej i ul. Wyspiańskiego w Nowej Soli;*
- *budowa drogi gminnej łączącej ul. Towarową z ul. Topolową w Nowej Soli wraz z budową oświetlenia drogowego;*
- *przebudowa dróg gminnych Dtrzymały, Dąbrowskiego i Wyspiańskiego do Ronda O. Medarda*
- *przebudowa dróg gminnych wraz z budową oświetlenia w ciągu ul. Bankowej i Zamenhofa w Nowej Soli;*
- *przebudowa ul. Młynarskiej w Nowej Soli;*
- *rozbudowa skrzyżowania ulic Wojska Polskiego - Kościuszki – Waryńskiego;*
- *przebudowa dróg wewnętrznych na terenie byłej fabryki ODRA w Nowej Soli.*

3. podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

a) współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną;

W 2022 i 2023 roku Urząd Miejski w Nowej Soli zawierał z Powiatowym Urzędem Pracy umowy o zatrudnienie osób bezrobotnych w ramach Robót Publicznych. Do głównych zadań pracowników Robót Publicznych należało dbanie o czystość i porządek w pasach drogowych, utrzymanie terenów zielonych, m.in. dokonywanie nasadzeń kwiatów, drzew i krzewów, podlewanie, plewienie, nawożenie, cięcia pielęgnacyjne i techniczne drzew i krzewów, wykaszanie pasów zieleni, drobne naprawy oraz konserwacje infrastruktury komunalnej tj. koszy ulicznych, ławek, znaków drogowych, słupków, psich pakietów, prace remontowe, konserwacyjne i porządkowe na miejskich placach zabaw.

b) szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną;

Nie odbyło się.

c) wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów;

Monitoring zapotrzebowania na zawody związane z tradycyjną sztuką budowlaną we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy (tzw. Barometr Zawodów – Opracowanie), z Cechem Rzemiosł Różnych Oddział Nowa Sól oraz z Zespołem Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 w Nowej Soli.

d) wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach;

Na terenie Powiatu Nowosolskiego nie ma gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego.

e) wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci;

Muzeum Miejskie w Nowej Soli utrzymuje się z dotacji podmiotowej Urzędu Miejskiego. W roku 2022 dotacja podmiotowa na bieżącą działalność Muzeum Miejskiego wynosiła: 1 210 000,00 zł., zaś w roku 2023 r - 1 370 324,00 zł.

W Koźuchowie działa od 1994 r., przynależąca do Centrum Kultury „Zamek” w Koźuchowie, Izba Regionalna, założona z inicjatywy i prowadzona przez regionalistę i społecznego opiekuna zabytków, Pana Zdzisława Szukielowicza. Izba Regionalna finansowana jest z budżetu Gminy Koźuchów, w ramach dotacji podmiotowej dla C.K. „Zamek”. Izba Regionalna w Koźuchowie znajduje się w Baszcie Bramy Krośnieńskiej z XV w. W zbiorach zgromadzono m.in. elementy uzbrojenia rycerskiego, pocztówki z lat 1899-1945, dokumenty i listy miejskie z XVII-XIX w., kroniki miasta, przewodniki miejskie i powiatowe, ikonografie i mapy.

W zabytkowym dworze w Szybie, gm. Nowe Miasteczko, Pan Wojciech Jachimowicz prowadzi Muzeum Domowe Instrumentów Muzycznych. Zbiory muzealne dzielą się na trzy zasadnicze nurty: elementy organów kościelnych, instrumenty z różnych krajów świata, przedmioty związane z muzyką. Muzeum prowadzone jest ze środków własnych właściciela.

Priorytet II. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Powiatu Nowosolskiego

1. specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym;

a) prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych);

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, sporządzenie oraz aktualizowanie gminnej ewidencji

zabytków należy do kompetencji gmin. Zatem prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków wykonywane jest przez Gminy Powiatu Nowosolskiego.

b) wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);

Nie wykonano.

c) finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych;

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku; 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. W związku z powyższym za finansowanie wykonywania inwentaryzacji architektoniczno – konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych, odpowiadają właściciele lub posiadacze zabytków. Wszystkie obiekty zabytkowe w posiadaniu Powiatu Nowosolskiego są dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym. Ta sama sytuacja dotyczy w większości obiektów w posiadaniu Gmin.

2. szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu;

a) opracowanie systemu informacji analogowej i cyfrowej dotyczącej potencjału i zasobów dziedzictwa kulturowego – strona internetowa, dedykowana aplikacja, foldery promocyjne i inne nośniki promocyjne;

Publikacje:

- *T. Andrzejewski, Fabryka nici w Nowej Soli, cz. II, 1945-2009 (2022 r.)*
- *T. Andrzejewski, Gazownia miejska w Nowej Soli 1865-1972 (2022 r.)*
- *T. Andrzejewski, Dziedzictwo kulturowe średniowiecza w powiecie nowosolskim (2023 r.)*
- *Dzieje Książa Śląskiego i Studzieńca, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kozuchowskiej, (2022 r.)*
- *Nowa Sól w obiektywie Ryszarda Piaseckiego. Katalog wystawy (2023 r.)*

- „Gmina Kozuchów w przeszłości”, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kozuchowskiej, (2023 r.)

Publikacje elektroniczne (PDF) – Biblioteka cyfrowa (www.muzeum-nowasol.pl):

- T. Andrzejewski, *Oderstellung na terenie powiatu nowosolskiego. Inwentaryzacja obiektów z lat 1998-2002;*
- T. Andrzejewski, *Pomniki przeszłości Ziemi Nowosolskiej, cz. 4, Z dziejów świątyń protestanckich;*
- T. Andrzejewski, *Pomniki przeszłości Ziemi Nowosolskiej, cz. 15, Z dziejów świątyń średniowiecznych;*
- T. Andrzejewski, *Pomniki przeszłości Ziemi Nowosolskiej, cz. 16, Z dziejów świątyń nowożytnych;*
- T. Andrzejewski, *Pomniki przeszłości Ziemi Nowosolskiej, cz. 17, Z dziejów przepraw i mostów odrzańskich;*
- T. Andrzejewski, *Krajobraz kulturowy powiatu nowosolskiego, cz.1, Obraz kartograficzny;*
- T. Andrzejewski, *Krajobraz kulturowy powiatu nowosolskiego, cz. 2, Obraz artystyczny;*
- T. Andrzejewski, *Krajobraz kulturowy powiatu nowosolskiego, cz. 3, Obraz z lotu ptaka;*
- T. Andrzejewski, *Neusalz (Nowa Sól) na kartce pocztowej, cz. 1;*
- T. Andrzejewski, *Neusalz (Nowa Sól) na kartce pocztowej, cz. 2;*
- T. Andrzejewski, *Pomniki przeszłości Ziemi Nowosolskiej, cz. 18, Z dziejów wiejskich siedzib szlacheckich;*
- T. Andrzejewski, *Z dziejów powiatu nowosolskiego. Artykuły w Tygodniku Krąg z lat 2009-2012;*
- M. Birut, *W Muzealnym Zwierciadle. Ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Nowej Soli.*

Strony internetowe poświęcone walorom zabytkowo – kulturowym Powiatu Nowosolskiego:

- <https://www.muzeum-nowasol.pl/>
- <http://karolat.org/>
- <https://www.visitnowasol.com/>
- <http://kolejnarower.pl/>
- <http://zamekkozuchow.pl/>
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Lubi_Zabytki/lubuskie/powiat_nowosolski
- <https://zielonogorskie.com/powiat-nowosolski/>
- <https://nowasol.naszemiasto.pl/tag/zabytki-powiatu-nowosolskiego>
- <http://kolejnarower.pl/>

- <http://tpzk.org.pl/>
- <http://kozuchow.gotopoland.eu/pl/tag/zamek/>
- jachimowicz2006.jimdofree.com/dwór-w-szybie/
- [facebook.com](https://www.facebook.com/)

b) udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy:

- <http://www.nowemiasteczko.pl/> - opis historii Nowego Miasteczka, opis historii wszystkich sołectw Gminy wraz z wyszczególnieniem zabytków znajdujących się na ich terenie, karty adresowe Gminnej Ewidencji Zabytków;
- <http://www.gminanowasol.pl/> – opis historyczny Gminy Nowa Sól;
- <http://www.siedlisko.pl/> - krótki opis historyczny Gminy; opisany Zamek w Siedlisku;
- <http://www.otyn.pl/> - opis historii i charakterystyka Gminy;
- <http://www.bytomodrzenski.pl/> - opis historii i charakterystyki wszystkich sołectw Gminy;
- <https://nowasol.pl/> - opis historii miasta;
- <https://kozuchow.pl/> – opis historii miasta;

c) opracowanie i wytyczenie szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, ekologicznych udostępniających zasoby historyczno-przyrodnicze:

Ścieżka rowerowa o nazwie „Kolej na rower” przebiega na odcinku Stypułów – Sławocin śladem nieczynnej linii kolejowej nr 371 relacji Żagań – Wolsztyn. Na ścieżkę składają się dwa odcinki: pierwszy od Stypułowa do Nowej Soli, drugi od Nowej Soli do Sławocina wraz z przejazdem zabytkowym mostem kolejowym przez Odrę. Pomiędzy odcinkami trasa biegnie przez miasto Nowa Sól. Inwestycja została ukończona w roku 2019.

Most kolejowy nad rzeką Odrą we wsi Stany został wzniesiony około lat 1907-1908 w pobliżu dawnej przeprawy promowej. Należał do linii kolejowej Wolsztyn - Nowa Sól - Żagań. Obiekt został zaprojektowany oraz wykonany przez Fabrykę Budowy Mostów, Konstrukcji Stalowych i Wagonów Beuchelt & Co w Zielonej Górze (Fabrik für Brückenbau und Eisenkonstruktionen Beuchelt & Co. Grünberg in Schlesien). Stal użyta do budowy mostu została pozyskana z huty w Rudzie Śląskiej. Most został ufortyfikowany w czasie jego budowy. Po obu stronach wzniesiono zespoły obronne - tzw. blokhauzy. Strażnice w formie neogotyckich wież połączone były ze sobą przejściem podziemnym i posiadały własne ujęcie wody. Most kolejowy został częściowo zniszczony w lutym 1945 r. przez wycofujące się wojska niemieckie. Wysadzone partie zostały odbudowane w 1955 r. Most kolejowy funkcjonował do powodzi w 1997 r., kiedy to konstrukcja mostu została naruszona.

W 2023 r. oddano do użytku nowy odcinek ścieżki rowerowej, wybudowany w ramach inwestycji pn. „Rozbudowa sieci dróg rowerowych, połączenie Powiatu Nowosolskiego i Powiatu Zielonogórskiego – budowa odcinka Otyń – Zielona Góra Zatonie”. Jest to projekt partnerski pomiędzy Powiatem Nowosolskim, miastem Nowa Sól, miastem Zielona Góra oraz Gminą Otyń, finansowany z Programu Inwestycji Strategicznych w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład. Wartość inwestycji: 23 941 277,68 zł, wartość dofinansowania: 11 700 000,00 zł.

3. promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego:

a) kreowanie wizerunku powiatu, w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego i lokalną tożsamość mieszkańców;

- *wykorzystywanie przygotowanych przez Powiat Nowosolski z dofinansowaniem ze środków zewnętrznych, gier terenowych pod nazwą „Wyprawy Odkrywców”, uwzględniających obiekty zabytkowe na terenie Powiatu Nowosolskiego, z wykorzystaniem wiedzy historycznej;*
- *w bibliotece miejskiej w Bytomiu Odrzańskim zorganizowano spotkanie „Bytom, którego już nie ma”. Gość, Pan Ryszard Szczygieł, zaprezentował zebranym licznie mieszkańcom swoje nowe nabytki – pocztówki, zdjęcia, których prezentację połączono z promocją 7 kronik napisanych przez naszego gościa o miejscowościach gminy. Kroniki te biblioteka otrzymała w darze od autora.*
- *13 października 2022 r. w Centrum Kultury w Bytomiu Odrzańskim odbyła się zorganizowana wspólnie z niemieckim Stowarzyszeniem Wspierającym Odbudowę Fary w Gubinie współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Funduszu Małych Projektów w Euroregionie „Sprewa-Nysa-Bóbr” konferencja pod nazwą „Polsko-niemiecka lekcja historii”. W spotkaniu wystąpili prelegenci z Niemiec. Stronę polską reprezentowali dr Adam Górski – doktor nauk humanistycznych oraz mgr Alina Jaszewska – prezes Fundacji Archeologicznej z Zielonej Góry, właściciela Centrum Historyczno-Kulturalnego Schonaichianum w Bytomiu Odrzańskim.*

b) upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w placówkach oświatowo-wychowawczych i innych;

Główną placówką na terenie Powiatu Nowosolskiego, która prowadzi działalność edukacyjną w zakresie jest Muzeum Miejskie w Nowej Soli. W roku 2022 Muzeum Miejskie w Nowej Soli przeprowadziło 171 lekcji muzealnych, imprez plenerowych, zorganizowanego zwiedzania miasta. Z oferty Muzeum skorzystało ok. 7346 osób, w tym 4424 dzieci i młodzieży i 2922 dorosłych.

Liczba osób uczestniczących w zajęciach muzealnych w 2022 r.:

- *lekcje muzealne i warsztaty – 126*
- *zajęcia dla seniorów - 5*
- *niedzielne warsztaty rodzinne Muzealna 20! – 8*
- *Muzealne Środy – 6*
- *Wakacyjne piątki – 8*
- *Zajęcie edukacyjne w przedszkolach – 18*

W roku 2023 Muzeum Miejskie w Nowej Soli przeprowadziło 177 lekcji muzealnych, imprez plenerowych. Z oferty Muzeum skorzystało ok. 10 775 osób, w tym 7 298 dzieci i młodzieży.

Liczba osób uczestniczących w zajęciach muzealnych w 2023 r.:

- *lekcje i warsztaty – 147*
- *niedzielne warsztaty rodzinne Muzealna 20! – 10*
- *Wakacyjne piątki – 8*
- *Zajęcia edukacyjne w przedszkolach - 12*

Również wystawy organizowane przez Muzeum Miejskie w Nowej Soli mają między innymi charakter edukacyjny w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W latach 2022 – 2023 odbyły się następujące wystawy ukazujące historię i zabytki Powiatu Nowosolskiego:

- *„Znaczenie i mowa rzeczy”. Wystawa etnograficzna ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Nowej Soli”;*
- *„Niesamowite lubuskie w malarstwie Sylwestra Janickiego”;*
- *„Ludzie Odry” – portret pracowników fabryki nici w Nowej Soli;*
- *„Dziedzictwo kulturowe średniowiecza w powiecie nowosolskim”;*
- *„Nowa Sól – miasto nad Odrą. Dwa brzegi w obiektywie Jana Wojtasika”;*
- *„Nowa Sól. Grażyna Graszka. Malarstwo”;*
- *„Nowa Sól w obiektywie Ryszarda Piaseckiego”;*
- *„Rowerowe historie”. Wystawa współorganizowana ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Ziemi Otyńskiej oraz lokalnym środowiskiem miłośników rowerów.*

c) wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych;

- w latach 2022 – 2023 odbyły się coroczne turnieje rycerskie organizowane przez Centrum Kultury Zamek;
- w latach 2022 – 2023 odbyły się coroczne dożynki wiejskie gminne i powiatowe.

4. wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji;

a) współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi podejmującymi problematykę historii i dziedzictwa kulturowego;

- Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Otyńskiej;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Nowego Miasteczka,;
- Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie;
- Fundacja Karolat;
- Stowarzyszenie Odra dla Turystów;
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kozuchowskiej;
- Fundacja Moje Miasto w Bytomiu Odrzańskim;

b) współorganizacja imprez kulturowych oraz podjęcie działań mających na celu wykreowanie imprezy (festynu) o znaczeniu ponadregionalnym;

- Powiat Nowosolski był współorganizatorem przedsięwzięcia pn.: „Poznajmy się – spotkania kulturowe”. W 2022 r. odbyły się dwa spotkania polsko – niemieckie. Pierwsze spotkanie odbyło się w czerwcu 2022 r. w Kolsku – były to warsztaty rękodzielnicze, kulinarne i cukiernicze dla młodzieży. Drugie spotkanie odbyło się w grudniu 2022 r. w Cottbus. Uczestniczyła w nich grupa śpiewacza z Konotopu, która gościła w Szkole Języka i kultury Dolnych Łużyc.
- „Paszport rowerzysty” jest to coroczna akcja promocyjna na terenie ścieżki rowerowej od Stypułowa do Sławocina „Kolej na rower”. W Miejscach Obsługi Rowerzystów uczestnicy zbierają pieczątki. Cztery pieczątki umożliwiają udział w losowaniu nagród. Akcja odbywa się we wrześniu, w okolicach Europejskiego Dnia bez Samochodu.

- W listopadzie 2023 r., w ramach kulturowej akcji promocyjnej, przy wsparciu finansowym Powiatu Nowosolskiego, w nowosolskiej hali sportowo – widowiskowej koncertował Zespół Pieśni i Tańca Śląsk.
- 8 lipca 2023 r. w Otyniu odbyły się uroczyste obchody 700 – lecia miasta Otyń, które w 2018 r. odzyskało prawa miejskie (a wcześniej cieszył się nimi przez wieki, bo od 1329 do 1945 roku). W programie znalazł się między innymi kolorowy korowód spod otyńskiego Rynku na miejsce głównych wydarzeń – ul. Dworcową i plac przy Gminnym Centrum Kultury; średniowieczna osada przygotowana przez Krąg Rycerski z Nowej Soli i Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie (obóz rycerski, kramy kupieckie, historyczna mennica, zbrojownia z kuźnią, strzelnica, kuchnia z przysmakami z epoki, dawne rzemiosło, skryptorium i czerpanie papieru), inscenizacja bitwy o Otyń pt. „Historia braci Zabeltitz”.
- Święto Roweru – cykliczna impreza organizowana przez Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Otyńskiej ze względu na historię miasteczka. To tutaj działała fabryka Paula Deckera, w której produkowano rowery Edelweiss.
- Gmina Kozuchów - Dni Ziemi Kozuchowskiej, XXIV i XXV Turniej Rycerski;
- Gmina Kozuchów - Akcja Wakacyjna – „Poznaję region, w którym mieszkam”;
- wystawy czasowe organizowane przez Muzeum Miejskie w Nowej Soli – w 2022 r. - 7 wystaw, w 2023 r. - 6 wystaw. Każdą wystawę rozpoczynał wernisaż, w trakcie którego odbywała się prezentacja i omówienie przedmiotu wystawy.

Rok 2022:

1. „Kadry ulotne. Ginące piękno naszego świata”. Wystawa fotograficzna Przemysława Pulki.
1. „Szkło artystycznie eksperymentalnie”. Wystawa Tadeusza Szechowskiego.

2. „Znaczenie i mowa rzeczy”. Wystawa etnograficzna ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Nowej Soli” .
3. „Niesamowite lubuskie w malarstwie Sylwestra Janickiego” .
4. „Człowiek (nie)spokojny”. Znana i nieznana twórczość Henryka Zycha.
5. „Ludzie Odry” – portret pracowników fabryki nici w Nowej Soli.
6. „Mieszkańcy Pruszcza Gdańskiego sprzed dwóch tysięcy lat” – Wystawa ze zbiorów Muzeum Archeologicznego z Gdańska i Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza w Świdnicy.

Rok 2023:

1. „Dziedzictwo kulturowe średniowiecza w powiecie nowosolskim” .
  1. „Malarstwo i haft. Jolanta Kurjańska – przegląd twórczości”.
  2. „Nowa Sól – miasto nad Odrą. Dwa brzegi w obiektywie Jana Wojtasika”.
  3. „Nowa Sól. Grażyna Graszka. Malarstwo”.
  4. „Nowa Sól w obiektywie Ryszarda Piaseckiego”.
  5. „Rowerowe historie”. Wystawa współorganizowana ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Ziemi Otyńskiej oraz lokalnym środowiskiem miłośników rowerów.
- Noc Muzeów – coroczna impreza tematyczna, organizowana w godzinach wieczornych przez Muzeum Miejskie w Nowej Soli, w ramach obchodów ogólnopolskiej Nocy Muzeów;
  - cyklicznie organizowane dożynki wiejskie gminne i powiatowe.

c) organizacja konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim (pejzaż, architektura, ludzie, wydarzenia);

Uczniowie Zespołu Szkolno – Przedszkolnego z Oddziałami Integracyjnymi w Otyniu realizowali w 2023 r. projekt edukacyjny pt. „Otyń w kolorach czterech pór roku” w ramach obchodów 700 – lecia Otynia. Zadaniem młodzieży było sfotografowanie wybranego miejsca w Otyniu w czterech porach roku. Celem projektu było zaprezentowanie walorów krajobrazowych i architektonicznych otaczającego nas świata oraz utrwalenie jego niezwykłości na fotografii. Młodzi fotografowie w czasie trwania projektu mieli wsparcie profesjonalisty w dziedzinie fotografii, pani Anny Potęgi, która dzieliła się z uczniami wiedzą i doświadczeniem. Efekty działania zostały zaprezentowane na wernisażu, który odbył się w szkole w dniu 12 grudnia 2023r.

d) współorganizacja konkursów plastycznych związanych z kulturą lokalną (obrazy, makiety) oraz zaprojektowanie kieszonkowego przewodnika turystycznego powiatu z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i kulturowych;

- *Zespół Szkolno – Przedszkolny z Oddziałami Integracyjnymi w Otyniu zorganizował w 2023 r., w ramach tygodnia Historii Regionalnej, dla klas 1-8 konkurs plastyczny - "Najpiękniejsze miejsca w Gminie Otyń".*

5. turystyczna promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego;

a) opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego;

W 2022 r. Powiat Nowosolski zrealizował projekt euroregionalny pn.: „Dziedzictwo kulturowe na pograniczu polsko – niemieckim – rowerem przez Powiat Nowosolski”. Były to polsko – niemieckie warsztaty dla młodzieży w zakresie znakowania szlaków rowerowych. W ramach tego spotkania oznakowano 140 km alternatywnych tras rowerowych.

b) utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;

- *Od roku 2021 r w mieście nowa Sól działa Centrum Informacji Turystycznej.*

- *Rejsy statkiem pasażerskim „Laguna” (początkowo we własności Stowarzyszenia Odra dla Turystów, obecnie własności miasta Nowa Sól, umożliwiają się przemieszczanie pomiędzy zabytkowymi regionami Powiatu Nowosolskiego i powiatów ościennych. „Laguna” pływa w rejonie Doliny Środkowej Odry, z portu w Nowej Soli, Głogowie i Cigacicach. Może pomieścić ponad 90 pasażerów. Laguna wykonuje rejsy otwarte 1- i 2-godzinne - zgodnie z ustalonym harmonogramem. Ale*

poza planowymi godzinami rejsów jest również możliwość zorganizowania rejsów czarterowych, rejsów szkolnych/przedszkolnych, dla grup zorganizowanych.

c) zamieszczenie na stronie internetowej Powiatu informacji o publikacjach dotyczących zabytków Powiatu, tradycji ludowej, lokalnych zwyczajów, legend, historycznych wydarzeń oraz ich promocja w tradycyjnej formie;

Okazją do szeregu publikacji związanych z historią regionu była budowa i oddanie do użytku ścieżki rowerowej „Kolej na rower”, która powstała w śladzie nieczynnej linii kolejowej nr 371 relacji Wolsztyn – Żagań. W latach 2022 – 2023 nastąpił ciąg dalszy promocji ścieżki kolej na rower oraz tras alternatywnych, które pozwalają poznawać zabytki na terenie powiatu.

Powiat Nowosolski wspiera organizację wydarzeń, które mają przybliżyć mieszkańcom historię regionu, zabytki oraz kulturę. Relacje i zapowiedzi publikowane są na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych. Przykładem może być cykl rajdów rowerowych „Rajd BIKE – Poznaj nasz powiat”, organizowany przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Nowej Soli. Rowerzyści poznawali lokalną historię oraz zabytki podczas rajdów do Lubieszowa, Ciepelowa, Nowego Żabna i Starej Wsi (wyprawa pod hasłem Dworki, parki i winnica – październik 2022) oraz zamku w Siedlisku (październik 2023).

Wspierana przez powiat wystawa w Muzeum Miejskim w Nowej Soli „Rowerowe historie” poświęcona m. in. fabryce rowerów „Edelweiss”

*<https://powiat-nowosolski.pl/rowerowe-historie-zapraszamy-na-wystawe-do-muzeum/>
<https://powiat-nowosolski.pl/32280-2/>*

Dziedzictwo kulturowe średniowiecza w powiecie nowosolskim – publikacja wydana przy wsparciu Powiatu <https://powiat-nowosolski.pl/dziedzictwo-kulturowe-sredniowiecza-w-powiecie-nowosolskim/>

Odsłonięcie pomnika pamięci ofiar obozu pracy, który w czasie wojny funkcjonował na terenie ówczesnej Neusalz <https://powiat-nowosolski.pl/pamiec-o-czasach-zlych-nie-moze-zaginac/>.

Nie można również pominąć inwestycji Powiatu Nowosolskiego, które nie tylko przyczyniają się do poprawy stanu i funkcjonalności lokalnych obiektów zabytkowych, ale również są okazją do przybliżenia mieszkańcom historii regionu w prasie, mediach społecznościowych czy internecie.

- Polski Ład – Zabytki <https://powiat-nowosolski.pl/cztery-powiatowe-wnioski-na-zabytki-z-dofinansowaniem/>

- Remont w Liceum Ogólnokształcącym w Nowej Soli – budowa windy i sanitariatów w budynku ujętym w Gminnej Ewidencji zabytków.

d) podejmowanie działań na rzecz udzielenia wsparcia dla wzmocnienia pozycji punktów informacji turystycznej;

Od 2021 funkcjonuje Centrum Informacji Turystycznej. Siedziba Centrum Informacji Turystycznej mieści się przy ul. Korzeniowskiego 2 w Nowej Soli. Na miejscu można otrzymać bezpłatne materiały promocyjne, prospekty i ulotki. Można tu również zakupić pamiątki i gadżety miejskie. Znajduje się tu również biuro obsługi pasażerów statku Laguna, gdzie można uzyskać informacje o rejsach, a także dokonać rezerwacji na rejsy czarterowe i dla grup zorganizowanych.

Priorytet III. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

1. zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego;

a) opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy;

- *UCHWAŁA NR LXIX/594/23 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 31 marca 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla linii energetycznej 110 kV w Nowej Soli.*
- *UCHWAŁA NR LXX/603/23 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 27 kwietnia 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nowa Sól obejmującego kwartały zabudowy pomiędzy ulicami: 1 Maja, Parkowa, Piłsudskiego, Wojska Polskiego i terenami PKP.*

- *UCHWAŁA NR LXIX/593/23 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 31 marca 2023 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nowa Sól dla terenów położonych w południowej części miasta.*
- *UCHWAŁA NR LXX/604/23 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 27 kwietnia 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego u zbiegu ulic Granicznej i Starostawskiej w Nowej Soli.*
- *UCHWAŁA NR LXIV/552/22 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 24 listopada 2022 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nowa Sól obejmującego kwartały zabudowy pomiędzy ulicami: Wojska Polskiego, Placem Wyzwolenia, Wrocławską, Topolową, Towarową i terenami PKP.*
- *UCHWAŁA NR LIII/471/22 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ SOLI z dnia 24 lutego 2022 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nowa Sól dla terenu byłego zakładu ODRA oraz przyległych terenów położonych wzdłuż ul. Wrocławskiej i Topolowej.*

b) konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji);

Wszystkie inwestycje realizowane na terenie Powiatu Nowosolskiego, na obszarach objętych ochroną określoną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, realizowane są zgodnie z wytycznymi zawartymi w planach. Wszelkie parametry nowej zabudowy, jej charakteru i funkcji są weryfikowane przez Architekta Miejskiego w Nowej Soli (inwestycje na terenie miasta Nowa Sól), Powiatowego Konserwatora Zabytków w Nowej Soli, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze (w zależności od kompetencji) a ostatecznie przez Wydział Administracji Budowlanej Starostwa Powiatowego w Nowej Soli.

c) opracowanie i przyjęcie przez gminy powiatu nowosolskiego gminnych ewidencji zabytków oraz programów opieki nad zabytkami;

Obowiązujące gminne ewidencje zabytków posiadają następujące gminy powiatu nowosolskiego:

- *Gmina Miasto Nowa Sól;*
- *Gmina Nowe Miasteczko;*
- *Gmina Bytom Odrzański;*
- *Gmina Kozuchów;*
- *Gmina Wiejska Nowa Sól;*
- *Gmina Kolsko.*

Obowiązujące Programy Opieki nad Zabytkami:

- *Powiat Nowosolski – w trakcie uzgadniania POnZ na lata 2024-2027;*
- *Gmina Wiejska Nowa Sól – 2020 r.;*
- *Gmina Nowa Sól Miasto – 2021 r.*
- *Gmina Bytom Odrzański – 2021 r.*

d) wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, dotyczących dziedzictwa kulturowego;

- *Realizacja projektu „RE Odra – aktywizacja społeczna i gospodarcza terenów pofabrycznych w Nowej Soli” od roku 2019 – planowane zakończenie 2022 r. Zadanie polega na adaptacji terenu do nowych funkcji w tym działalności przemysłowej uzupełnionej innymi funkcjami: kulturalnymi, społecznymi, edukacyjnymi w tym: rewaloryzacja Parku Odra i budowa muszli koncertowej i placyku zabaw, budowa nowej infrastruktury drogowej, parkingowej i sieci, budowa placu plenerowego z fontanną, miejscem do spotkań, street workoutu i wypoczynku, kino letnie. W ramach zadania wykonano następujące prace:*
  - a) wyburzenie części zdewastowanych obiektów pofabrycznych, które było niezbędnym zadaniem warunkującym proces przeprowadzenia rewitalizacji obszaru;*
  - b) wyburzenie wieży ciśnień - działanie niezbędne w celu rewitalizacji obszaru i adaptacji do nowych funkcji. Jak wykazały ekspertyzy stan techniczny Wieży był tak zły, że z uwagi na zagrożenie katastrofą budowlaną zalecono rozbiórkę obiektu;*
  - c) odbudowę wieży ciśnień, stanowiącej dominantę krajobrazową tego obszaru z charakterystyczną tarczą zegarową;*

- d) rewaloryzację Parku Odra i budowę muszli koncertowej i placyku zabaw;*

- e) budowę nowej infrastruktury drogowej, parkingowej i sieci;
  - f) budowę placu plenerowego z fontanną, miejscem do spotkań, street workoutu i wypoczynku, kinem letnim;
  - g) rozbudowę Centrum Sportowo-Rekreacyjnego wraz z doposażeniem siłowni zewnętrznej.
- Realizacja projektu „Budowa centrum sportowo – rekreacyjnego, obejmującego pływalnię miejską, halę sportowo – widowiskową, plac trampolin terenowych, przystań rowerową – od roku 2018 - zakończenie 2023.

- „Rewitalizacja Gminy Bytom Odrzański – Przebudowa wraz z rozbudową budynku Ratusza w Bytomiu Odrzańskim – etap I”. W 2022 r. kontynuowano rozpoczęte w 2019 r. prace, obejmujące: roboty rozbiórkowe, budowę ewakuacyjnej klatki schodowej z windą osobową, drugiego wyjścia ewakuacyjnego i wejścia dla niepełnosprawnych, przebudowę pomieszczeń biurowych, przebudowę toalet, w tym dla osób niepełnosprawnych, wykonanie dodatkowych badań konserwatorskich oraz badań archeologiczno-architektonicznych w trakcie prac budowlanych, remont i wzmocnienie konstrukcji sklepień i stropów, podłogi i posadzki, wymianę tynków, powłok malarskich oraz posadzek z uwzględnieniem wyników badań konserwatorskich, wymianę stolarki drzwiowej, remont i przebudowę oficyn, remont elewacji zachodniej i północnej budynku głównego, instalacje wewnętrzne. Całkowita wartość: 5 924 939,67 zł. Od początku remontu na realizację tego przedsięwzięcia wydatkowano kwotę: 5 549 692,96 zł. W tym w 2022 r. – 2 331 565,92 zł. W 2022 r. Gmina otrzymała dotację w wysokości 20 000 zł na prace konserwatorskie (ratunkowe) przy późnorenesansowym portalu wejścia głównego dofinansowane ze środków budżetu państwa w dyspozycji Wojewody Lubuskiego przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- „Rewitalizacja Gminy Bytom Odrzański – etap IV”. W ramach tego programu wykonano między innymi remonty budynków mieszkalnych wielorodzinnych – 26 kamienic. Remonty elewacji budynków wspólnot mieszkaniowych będących partnerem projektu, wartość umowy: 7 276 547,83 zł.

- W ramach projektu Rewitalizacja Gminy Bytom Odrzański – etap IV wykonano zadanie „Budowa sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej w Bytomiu Odrzańskim „Wartość całkowita prac to 1 625 287,28 zł (dofinansowanie UE – 85%).
- W 2023 r. Gmina Bytom Odrzański zawarła umowę na opracowanie dokumentu strategicznego pn. „Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Bytom Odrzański na lata 2024 – 2030”. Gminny Program Rewitalizacji będzie zawierał przede wszystkim cele, kierunki i przedsięwzięcia rewitalizacyjne, a także system monitorowania i oceny programu. W dokumencie zarysowana zostanie również wizja obszaru po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych. Realizacja podstawowych i uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych przyczyni się do rozwiązania zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych w sferze społecznej, a także związanych z nimi problemów występujących w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, co przełoży się w sposób bezpośredni na podniesienie jakości życia mieszkańców.

2. podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych

a) przeciwdziałanie nielegalnym przebudowom budynków mieszkalnych o cechach zabytkowych, prowadzącym do zanikania cech tradycyjnych zabudowy;

Organem, który prowadzi postępowania w sprawach dotyczących samowoli budowlanych jest Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego.

b) prowadzenie działań ukierunkowanych na rzecz aktywizacji i edukacji lokalnych społeczności w ramach wspólnego dziedzictwa kulturowego;

Muzeum miejskie w Nowej Soli prowadzi lekcje muzealne kierowane do młodzieży szkolnej, których tematyka dotyczy historii regionu i dziedzictwa kulturowego. Pracownicy Muzeum organizują różnorodne imprezy plenerowe, mające na celu aktywizację społeczności i przybliżenie jej historii i tradycji regionu. Dr Tomasz Andrzejewski, dyrektor Muzeum Miejskiego, cyklicznie oprowadza mieszkańców miasta i przybyłych gości, po zabytkach Nowej Soli.

Istotną funkcję w działaniu na rzecz aktywizacji i edukacji lokalnych społeczności pełni Centrum kultury „Zamek” w Kozuchowie oraz wszystkie stowarzyszenia działające na terenie Powiatu Nowosolskiego, które podejmują problematykę historii i dziedzictwa kulturowego.

Edukacja lokalnej społeczności odbywa się także poprzez różnego rodzaju wydawnictwa, opracowania, broszury reklamowe a także informacje umieszczane na stronach internetowych.

Gmina Kozuchów - wykłady przeprowadzone w ramach cyklu „Spotkania z historią”:

- wykład Adama Górskiego pt. „Pamięć o zmarłych na przestrzeni wieków”;
- wykład Tomasza Andrzejewskiego pt. „Kozuchów w dobie nowożytnej. Między Czechami a Prusami w XVI-XVIII wieku”
- wykład Tomasza Andrzejewskiego „Spokojne epoki. Kozuchów w XVIII i XIX wieku”;
- wykład Tomasza Andrzejewskiego pt. „Od Freystadt do Kozuchowa – miasto w XX stuleciu”;
- wykład prof. Joanny Karczewskiej nt. „Książę Henryk Wróbel i księżna Katarzyna, średniowieczni władcy księstwa kozuchowsko-zielonogórskiego”;
- wykład dr. Jarosława Lewczuka pt. „Rozwój miast na Środkowym Nadodrzu w świetle badań archeologicznych i źródeł historycznych”
- wykład prof. Joanny Karczewskiej pt. „Mieszczanństwo Kozuchowa w średniowieczu”.

c) współpraca z sektorem usług działających w sferze dziedzictwa kulturowego oraz lokalnymi mediami;

Historia regionu oraz zabytki powiatu nowosolskiego od zawsze cieszyła się dużym zainteresowaniem lokalnych mediów. W latach 2022 – 2023 na łamach lokalnej prasy publikowane były teksty na temat:

- Magazyn solny w Nowej Soli;
- Willa Gruschwitza – szkoła muzyczna;
- Remonty zabytków w ramach programu Polski Ład oraz dotacji z Urzędu Marszałkowskiego – kościoły w Nowej Soli i powiecie nowosolskim (Konotop, Kozuchów, Siedlisko, Otyń);
- działalności fabryki rowerów Edelweiss w Otyniu oraz opis wydarzeń z nią związanych, tj. wystaw i Święta Roweru organizowanych na terenie gminy;
- remont elewacji Ratusza (siedziba Starostwa);
- bytomski lew <https://tygodnikkrag.pl/bytom-odrzanski/2023/10/lew-na-liscie-zabytkow-skardzionych-wyladuje-na-liscie-interpolu/>
- zabytkowy młyn w Bytomiu Odrzańskim - <https://tygodnikkrag.pl/wyrozniowane/2022/03/bytom-odrzanski-splonal-zabytkowy-mlyn/>
<https://tygodnikkrag.pl/wyrozniowane/2022/04/plonal-a-oni-plakali-historia-bytomskich-wiatrakow/>
- obraz z Gołaszyna - <https://tygodnikkrag.pl/wyrozniowane/2023/11/chrystus-i-12-apostolow-wrocili-do-parafii-piekny-obraz-znowu-w-powiecie-nowosolskim/>
<https://tygodnikregionalna.pl/artypk/wrocil-stary-wizerunek/1200697>

- skradziony portret - <https://tygodnikkrag.pl/kolsko/2023/08/znalezli-skradziony-portret-z-1720-r-co-dzialo-sie-z-nim-przez-ostatnie-20-lat/>
<https://tygodnikregionalna.pl/arttykul/odzyskali-portret-zony/1172622>
- Otyń plany i przejęcie klasztoru - <https://tygodnikkrag.pl/wyroznione/2022/07/otyn-coraz-blizej-przejecia-historycznego-klasztoru/>
- Skradzione zabytki - <https://tygodnikregionalna.pl/arttykul/czy-skradzione-zabytki/993310>
- Pieta z Nowego Miasteczka <https://tygodnikregionalna.pl/arttykul/odnaleziono-cenna-rzezbe/974115>.

Na łamach prasy znaleźć również informacje na temat publikacji związanych z regionem m.in. „Dziedzictwo kulturowe średniowiecza w powiecie nowosolskim”.